

על הסוגים השונים של כתיבת שירה

לעתים אינך מסכים, אפילו עם עצמך, באשר ליתרונותיהם של אנשים שונים. לכל אחד יש המעלות אך גם הפגמים שלו. האדם מוצא חן בעינינו בזכות האופן הפשוט, המדויק וחסר העכבות שבו הוא מתקדם בכיוון שאליו שם פעמיו. הרגעים של חייו רודפים זה את זה ללא הרף ובקלילות, לכל יש אצלו המקום והזמן שלו; דבר אינו מתנווד, דבר אינו מופרע מסדרו, ומאחר שהוא נותר בגבולות הרגיל, אזי רק לעתים נדירות הוא נאלץ להתמודד עם מאמץ גדול או ספק גדול. מוגדר, ברור, מתון וזהה תמיד, הולם את המקום והרגע ולגמרי בהווה – כך בעינינו (בתנאי שאינו מתוח ומכוון גבוה מדי) הוא לעולם אינו מצוי שלא במקומו; הוא מניח לנו כפי שאנחנו, קל לנו להסתדר עם עצמנו בחברתו; הוא אינו מקדם אותנו רבות, הוא למעשה אף אינו מעניין אותנו עמוקות; אולם לרוב אף איננו מייחלים לכך, ובמיוחד אין לנו צורך דוחק ואמתי בטלטלות חזקות, אלא אנו מעדיפים דרך התנהלות כזו, מצב כזה, שבו קל לנו הרבה יותר להימצא באיזון, בשלווה ובבהירות.

את האופי המתואר לעיל אנו מכנים על פי רוב טבעי; ואכן הערצתנו הזו מוצדקת לפחות במידה, בדומה לטענתו של אחד משבעת החכמים כי המים הם ראשית הכל. שכן אם בעולם-המוסר (כפי שנראים הדברים באמת) נקודת המוצא שממנה מתקדם הטבע היא היחסים וצורות החיים הפשוטים ביותר, אזי ישנה סיבה לכנות את אותם אופיים פשוטים הטבעיים ביותר. את הצליל הטבעי, המתאים באופן מצוין לשיר האפי, קל לזהות כבר במראהו החיצוני.

מקום יחיד אצל הומרוס מצליח לבטא את הרעיון הכולל והמלא שניתן להסיק מצליל זה (כיצד בכלל בשיר טוב קטע דיבור יחיד יכול לייצג את היצירה כולה אנו מגלים בצליל זה ובשיר זה). לשם כך בחרתי את הנאום

של פינכס, שבו הוא מנסה להניע את אכילס הזועם להתפייס עם אנגמנון ולעזור לאכיים במלחמתם נגד הטרויאנים.

אוֹתָךְ, אַכִּילֵס הַנִּמְשָׁל-לְאֵלִים, גִּדְלֹתִי רוֹמְמֹתִי,
נִפְשֵׁי בָךְ דְּבַקָּה לְאַהֲבָה, וְאַתָּה עַל-כֵּן לֹא רָצִיתָ
לְסַעַד אֶת-לִבְךָ אוֹ לְטַעַם מִכָּל-אַשֶׁר אֶתָּךְ כְּאוֹלָם,
טָרַם עָלִיתָ רִכְבָּתְךָ עַל-בְּרַפִּי, וְאַנְכִי בְתַרְתִּי
בְּשֵׁר מֵאַכְלָךְ וְהַגִּשְׁתִּי לְךָ מִן-הַיַּיִן בְּסַפָּל.
כַּמָּה פְּעָמִים הִזִּיתָ עַל-חֲזִי, לְכַלְכֵּת כְּתַנְתִּי
עַת הַקִּיאוֹת אֶת-יַיִןְךָ, כִּי יֵלֵךְ עוֹדְךָ רַפָּה-כַח.
רְבוֹת עֲמַלְתִּי עָלֶיךָ, בַּגְּלָלְךָ יִגְעַתִּי, זְכַרְתִּי –
יּוֹצֵא חֲלָצִי לֹא אֶרְאֶה, כִּי כָךְ עָלִי גִזְרוּ הָאֵלִים;
וְאוֹתָךְ, אַכִּילֵס הַנִּמְשָׁל-לְאֵלִים, אֲמַצְתִּי לְבֶן לִי,
לְהִסִּיר מִמֶּנִּי אֶת-חֲרַפַּת הָאֲבָדָן לְיָמַי יְבוֹאוּ.
אָנָּה, אַכִּיל, כִּבֵּשׂ אֶת-לִבְךָ הַגָּדוֹל! לֹא יָאֵה לְךָ לִכְבֹּב
רַחֵם לֹא יִדַּע; הָאֵלִים גַּם הֵם יֵשׁ יֵשְׁנוּ,
אֶף כִּי הֵם עוֹלִים עָלֵינוּ בְּצַדְקָה, בַּגְּבוּרָה וּבְכָבוֹד;

(‘אילאדה’, שיר 9, שורות 485-498, תרגום: שאול טשרניחובסקי)

הצליל המפורט, הקבוע והמציאותי באמת, מתבלט מיד.

בכך גם השיר האפי נשאר באופן כללי בתחום המציאותי. כאשר מביטים עליו מבחינת ייחודו (בלבד), הרי הוא ציור אופי; וכאשר מביטים באיליאדה מנקודת מבט זו, או אז מתבררת האיליאדה מכל צדדיה*. בצירוף אופי ממוקמים גם כל היתרונות האחרים של הצליל הטבעי במקומם החשוב ביותר.

* וכאשר הנסיבות והמצבים שבהם הדמויות מוצגות מפותחים באופן מפורט כל כך, אזי יש בדבר יתרון כיוון שכך הם נראים לאנשים שחיים בהם, ללא הניסיון לשנות אותם או להרחיקם בהלך הרוח והאופן הרגילים.

אחדות מהויות ברורה זו, שבה כל היתרונות יוצאים מהגיבור ואז חוזרים אליו, שבה ההתחלה והאסון והסוף קשורים בו [בגיבור], שבה כל הדמויות והמצבים בכל רב-הגוניות שלהם, עם כל מה שמתרחש ונאמר מסודרים כנקודות בקו אחד ומכוונים לרגע שבו הוא מופיע במלוא האינדיבידואליות שלו – אחדות זו, כפי שנקל לראות, אפשרית רק ביצירה שקובעת את מטרתה הממשית בהצגת האופיים, ושבה המקור הראשי מצוי באופי הראשי.

מנקודה זו נובעת גם המתנינות השלווה, השייכת כל כך לצליל הטבעי, המציגה את הדמויות בתוך גבולותיהן ומדרגת אותן בעדינות ובגיוון. הסיבה שבסוג הכתיבה המדוברת האמן מתון כל כך אינה משום שהוא סבור שדרך זו היא הדרך הפואטית היחידה, כך לדוגמה הוא נמנע מקיצוניות ומניגודים, לא מכיוון שאין לו כל צורך בהם, הוא יודע היטב שישנם מקומות נכונים לקיצוניות ולניגודים פואטיים של אנשים, של אירועים, של מחשבות, של תשוקות, של תמונות, של הרגשות, אולם הוא אינו מכליל אותם כאשר הם אינם מתאימים ליצירה הנוכחית; הוא חייב היה לבחור עמדה מוצקה, ועמדה זו היא כעת האינדיבידואל, האופי של הגיבור שלו, כפי שנוצרו לו הוויה מוגדרת, מציאות משלו באמצעות הטבע והחינוך. אבל דווקא אינדיבידואליות זו של האופי אובדת בהכרח במקרי קיצון. אילו הומרוס לא היה מושך את אכילס הסוער שלו בעדינות והקפדה מכל מהומת ההתרחשות, כמעט שלא היינו מצליחים להבדיל את בן האלים מהאלמנטים המקיפים אותו; ורק היכן שאנו מוצאים אותו שליו באוהלו, כשהוא משמח את לבו באמצעות הלירה ושר את מעללי הניצחון של הגברים, ותוך כך פטרוקלוס יושב מולו וממתין בשתיקה עד שיסיים את השירה, רק כאן אנו רואים את הצעיר הזה באמת למול עינינו.

ובכן, המשורר האפי בוחר להיות מתון כל כך כדי להשיג את האינדיבידואליות של האופי שסביבו נסובה כעת מרבית ההתרחשות.

ואם הנסיבות שבהן הדמויות האפיות נמצאות מוצגות בצורה מפורטת כל כך, אזי הסיבה לכך היא שוב אינה משום שהמשורר מעניק ערך פואטי גבוה כל כך לפרטנות הזו. במקרה אחר הוא יימנע מכך עד למידה מסוימת,

אולם כאן, כשנקודת המבט שלו היא אינדיבידואליות, מציאות, הוויה מוגדרת של הדמויות, הוא חייב להציג את העולם הסובב מנקודת מבט זו. ואת העובדה שעצמים אלה שנמצאים מסביב נראים בפירוט רב כל כך מעמדה זו, אנו למדים על בשרנו בכל פעם שאנו נוכחים, ללא הפרעה ובהלך הרוח הרגיל שלנו, בנסיבות שבהן אנו חיים.

הייתי מוסיף עוד כמה דברים, אילולא חששתי להפריז. ובכל זאת אוסיף שהפירוט הזה בהצגת הנסיבות מהווה השתקפות של האופיים בלבד, במידה שהם אינדיבידואלים באופן כללי אך עדיין אינם מוגדרים בפירוט. ניתן להתאים את הסובב לאופי גם בדרך נוספת. באיליאדה, האינדיבידואליות של אכילס, שבוודאי נוצרה למטרה זו, מתייחסת כמעט לכל מה ומי שנמצאים סביבו – ולא רק לנסיבות כי אם גם לדמויות. במשחקים שנערכו לכבודו של פטרוקלוס המת לובשים כמעט כל הגיבורים הנותרים של הצבא היווני באופן בולט יותר או פחות את צבעו, ובסופו של דבר נראה כי נעוריו של פריאמוס הזקן שבים אליו לנוכח הגיבור שהיה אויבו.

אולם קל לראות שתיאור אחרון זה, בייחודיותו, חורג מעבר לצליל הטבעי כפי שהוצג ותואר עד כה. בכך הוא מרשים אותנו לטובה, בזכות הפירוט שלו, הגיוון הקבוע, המציאותיות שלו.

1799

(מגרמנית: יפתח הלרמן-כרמל)